

CDN

Centrum Doskonalenia Nauczycieli
w Lesznie

Jak integrować kształcenie językowe, literackie i kulturowe w szkole ponadpodstawowej?

Na podstawie materiałów
poszkoleniowych

prof. Marii Romanowskiej

Dr Beaty Udzik

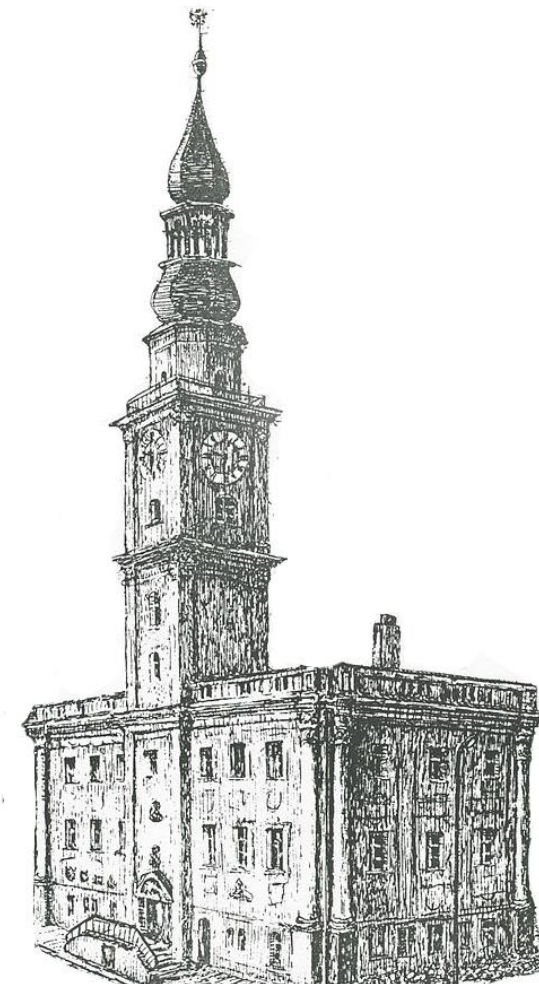
Prowadzący:

Iwona Gubańska

Edyta Zaremska-Marciniak

Centrum Doskonalenia Nauczycieli
w Lesznie

ul. Chrobrego 15, 64-100 Leszno
tel. 65 529 90 62 / fax. 65 529 31 09

- wewnątrzprzedmiotowa integracja treści kształcenia,
- praktyczne ćwiczenia integrujące kształcenie językowe, kulturowe – eksplikacja tekstów np. treny, mity,
- teorie aktów mowy: postprawda, bańka informacyjna, wiralność,
- wykorzystanie kognitywistyki - językowy obraz świata w interpretacji tekstu.

CDN

Centrum Doskonalenia Nauczycieli
w Lesznie

Centrum Doskonalenia Nauczycieli
w Lesznie

ul. Chrobrego 15, 64-100 Leszno
tel. 65 529 90 62 / fax. 65 529 31 09

Podstawowe zasady eksplikacji tekstu literackiego

Przedmiot rozbioru:

- ❖ niewielki utwór,
- ❖ fragment wyodrębniony (samodzielna całośćka kompozycyjna: scenka, opis, etap w argumentacji pełniący w całości rolę istotną).

Jego omówienie powinno się zmieścić w jednej jednostce lekcyjnej .

Ujęcie strukturalne – fenomenologia

Warstwa języka

Brzmienia

- ✓ zagadnienia z fonetyki, wersyfikacji (rytm, rym, akcentowanie, elementy dykcji)

Kategoria normatywna

Znaczenia

- ✓ zasób leksykalny ucznia - rozumienie dosłowne i przenośne znaczeń wyrazów w tekście, określanie istoty ich wieloznaczności, homonimia, antonimia wyrazowa
- ✓ odmiany stylistyczne współczesnej polszczyzny oraz charakterystyczne dla nich słownictwo.

Kategoria semantyczna – znaczenie

Ujęcie strukturalne – fenomenologia

Warstwa świata przedstawionego

Przedmioty

- ✓ przedstawione w tekście elementy kluczowe – postaci, przedmioty, emocje, pojęcia – składające się na obraz świat w tekście,
- ✓ zhierarchizowane elementy obrazu świata tworzące system znaczeń.

Obszar analizy

Wyglądy

- ✓ zasób określeń powiązanych z przedmiotami przedstawionymi,
- ✓ zróżnicowanie określeń ze względu na charakter (bezpośrednie i pośrednie) oraz funkcje (unaocznienie, metaforyzacja, wartościowanie)

Obszar interpretacji i wartościowania.

Ujęcie komunikacyjne – (kognitywizm).

Recepcja tekstu

Język

- ✓ zagadnienia z zakresu gramatyki, stylistyki, komunikacji,
- ✓ gramatyka to nie tylko dziedzina odnosząca się do znaków językowych, również do kategorii pojęciowych i związków między nimi.

Kategoria semantyczna

Obraz świata

- ✓ współistnienie przestrzeni mentalnych wyznaczanych relacjami podmiotów wypowiedzi,
- ✓ współistnienie przestrzeni wyznaczanych kategoriami gramatycznymi (czasy, nazwy miejsc,, przestrzeń ukazywana całościowo i sekwencyjnie),
- ✓ Związek między schematyczno-wyobrażeniowym charakterem znaczeń w tekście a emocjami.

Kategoria poznawcza i aksjologiczna

Jak konstruować na przykładach tekstów wiązki zadań?

Jacek Wojtysiak, *Szczęście*

Ile jest źródeł szczęścia? Tatarkiewicz¹ [...] wymienia cztery takie źródła. Pierwsze stanowią dobra zewnętrzne, takie jak majątek, stanowisko czy władza. Drugie – życiowe uczucia, zwłaszcza te, które tworzą więzy rodzinne. Trzecie – ciekawa praca. Czwarte zaś – przedmioty bezinteresownego upodobania, takie jak nauka, sztuka i religia. [...]

Powyższy wykaz źródeł szczęścia zgadza się z obiegowymi opiniami na ten temat. Pieniądze, kochająca rodzina, dobra posada, hobby, zdrowie – to najczęściej wymieniane i najbardziej naturalne cele dążeń. [...] Ci, którzy już je osiągnęli, szukają nieraz szczęścia wyższego lub głębszego, związanego na przykład z twórczością, kontemplacją artystyczną, z działalnością swej fantazji, poznaniem teoretycznym czy z przeżyciami religijnymi. Co więcej, niektórzy ludzie przedkładają szczęście wyższe nad niższe, subtelne nad pospolite. Jedni czynią tak niezależnie od zwykłych powodzeń lub niepowodzeń życiowych, inni – pod wpływem niepowodzeń, jeszcze inni dlatego, że przyziemne dobra ich nie spełniły.

Nie trzeba znać filozofii, by zauważyć, że wszystkie omówione tu źródła są zawodne. Wiele z nich trudno jest zdobyć, a raz zdobyte – niełatwo utrzymać. Co gorsza, energie i czas poświęcone na zdobywanie i utrzymanie dóbr nie zawsze mogą zostać zrekompensowane przez radość delectowania się nimi. Dotyczy to także dóbr subtelnych (jak nauka), które wymagają wiele pracy i ofiarności, oraz dóbr spontanicznych (jak fantazja), które nieraz zależą od naszego nastroju. Czasami zresztą okazuje się, że to, o co staraliśmy się z wielkim wysiłkiem, nie daje nam satysfakcji, a miła rzecz, która łatwo przyszła, szybko odeszła... Gdy bliżej się temu przyjrzeć, to trudno się dziwić, że pierwsze znaczenie terminu „szczęście”, które występuje w języku potocznym – to los, traf, pomyślność.

Jacek Wojtysiak, *Filozofia i życie*, Wydawnictwo „Znak” 2007, s. 184.

¹Władysław Tatarkiewicz – polski filozof i historyk sztuki, autor m.in. dzieła pt. *O szczęściu*.

Teorie lingwistyczne a komunikacja językowa

Teorie nadawczo-
odbiorcze
- wyrosłe ze
strukturalizmu

- Składowe aktu komunikacji oraz funkcje tekstu wg. Romana Jacobsona.

II.3)

2)zna pojęcie aktu komunikacji językowej oraz jego składowe (komunikat, nadawca, odbiorca, kod, kontekst, kontakt);

3)rozpoznaje i określa funkcje tekstu (informatywną, poetycką, metajęzykową, ekspresywną, impresywną – w tym perswazyjną).

Pytania do tekstu: kto? Do kogo? O czym mówi?

Teorie lingwistyczne a komunikacja językowa

Teorie aktów mowy
- wyrosłe z
pragmatywizmu

II.3)

ZR

- 1) określa intencję wypowiedzi jako aktu o dwóch znaczeniach: dosłownym i implikowanym (presupozycja);
- 2) rozpoznaje i określa funkcje tekstu (fatyczną, magiczną);
- 3) określa funkcje języka: poznawczą (kategoryzowanie świata), komunikacyjną (dostosowanie języka do sytuacji komunikacyjnej) oraz społeczną (budowanie wspólnoty regionalnej, środowiskowej, narodowej);

Pytania do tekstu: O czym mówi? W jakim celu mówi?

| Teorie aktów mowy – słownik terminów

POSTPRAWDA

Prawda wytworzona po wydarzeniu, zależna od okoliczności, w których obiektywne fakty mają mniejszy wpływ na kształtowanie opinii publicznej niż odwoływanie się do emocji i osobistych przekonań.

Obecnie związana z kategorią fake newsów.

8. rozróżnia pojęcia manipulacji, dezinformacji, postprawdy, stereotypu, bańki informacyjnej, wiralności; rozpoznaje te zjawiska w tekstach i je charakteryzuje;

| Teorie aktów mowy – słownik terminów

BAŃKA INFORMACYJNA

Rodzaj kokonu informacyjnego wynikającego z zestawu źródeł informacji, z których najczęściej korzystamy.

Każdy z nas ma swój, mniej lub bardziej określony zestaw źródeł informacji, z których czerpie codzienną dawkę informacji ze świata. Zwykle jest on zgodny z naszym światopoglądem, czujemy się z nim bezpiecznie – jak w kokonie właśnie.

Wygodne, ale ryzykowne, nie daje możliwości obiektywizacji.

| Teorie aktów mowy – słownik terminów

BAŃKA INFORMACYJNA

Źródła zagrożeń:

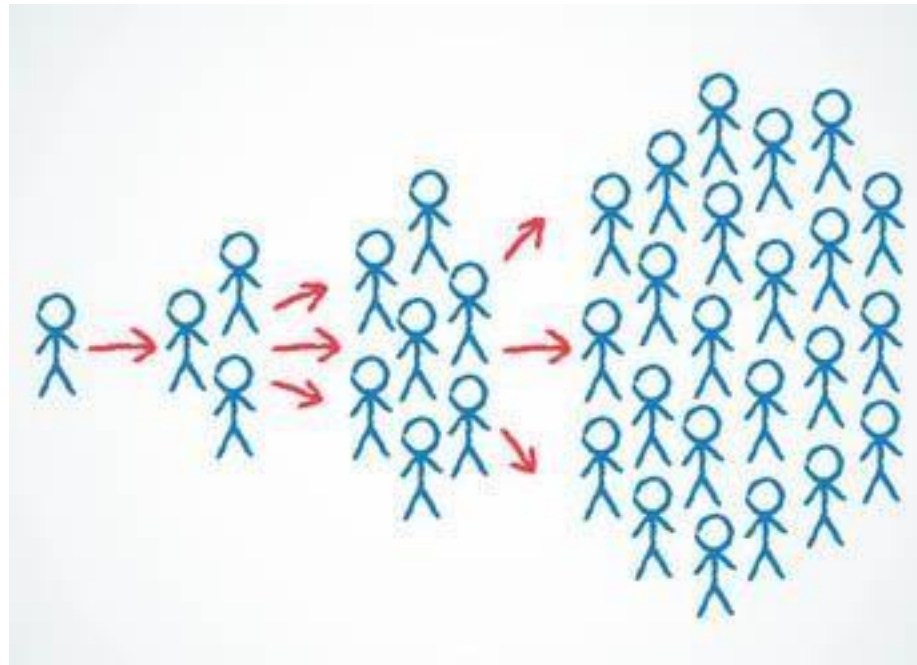
- tylko jedna stacja telewizyjna,
- dobór źródeł informacji uwarunkowany światopoglądowo,
- tylko jeden rodzaj mediów społecznościowych,
- ta sama wyszukiwarka internetowa - każda z nich indeksuje inne zasoby, a to sprawia, że na to samo zapytanie otrzymasz inne wyniki.

Korzystanie z Google Alerts umożliwi weryfikację źródeł.

Teorie aktów mowy – słownik terminów

Wiralność

virality (ang.) - zdolność produktu / informacji / usługi do zarażania (pozytywnego) nowych potencjalnych produktów.

| Teorie aktów mowy – słownik terminów

Wiralność

Zjawisko typowe dla społeczności internetowych i polega na rozprzestrzenianiu się treści w bardzo szybkim tempie.

Obecnie wszystko w internecie może mieć potencjał wiralny. Użytkownicy przesyłają między sobą angażujące obrazki, memy czy filmy i w krótkim czasie obiegają ona (niemal) całą sieć....

Teorie lingwistyczne a komunikacja językowa

Socjolingwistyka

Teoria społecznych odmian języka i ich roli w komunikacji językowej.

Określ sposoby postrzegania świata i sposoby porozumiewania się.

(Jadwiga Kowalikowa, Urszula Żydek-Bednarczuk)

II.2)

2) rozróżnia style funkcjonalne polszczyzny oraz rozumie zasady ich stosowania;

3) rozpoznaje i ocenia modę językową we współczesnym języku;

Pytania do tekstu: W jaki sposób mówi? W jakim celu mówi?

Teorie lingwistyczne a komunikacja językowa

Socjolingwistyka

II.2)

ZR

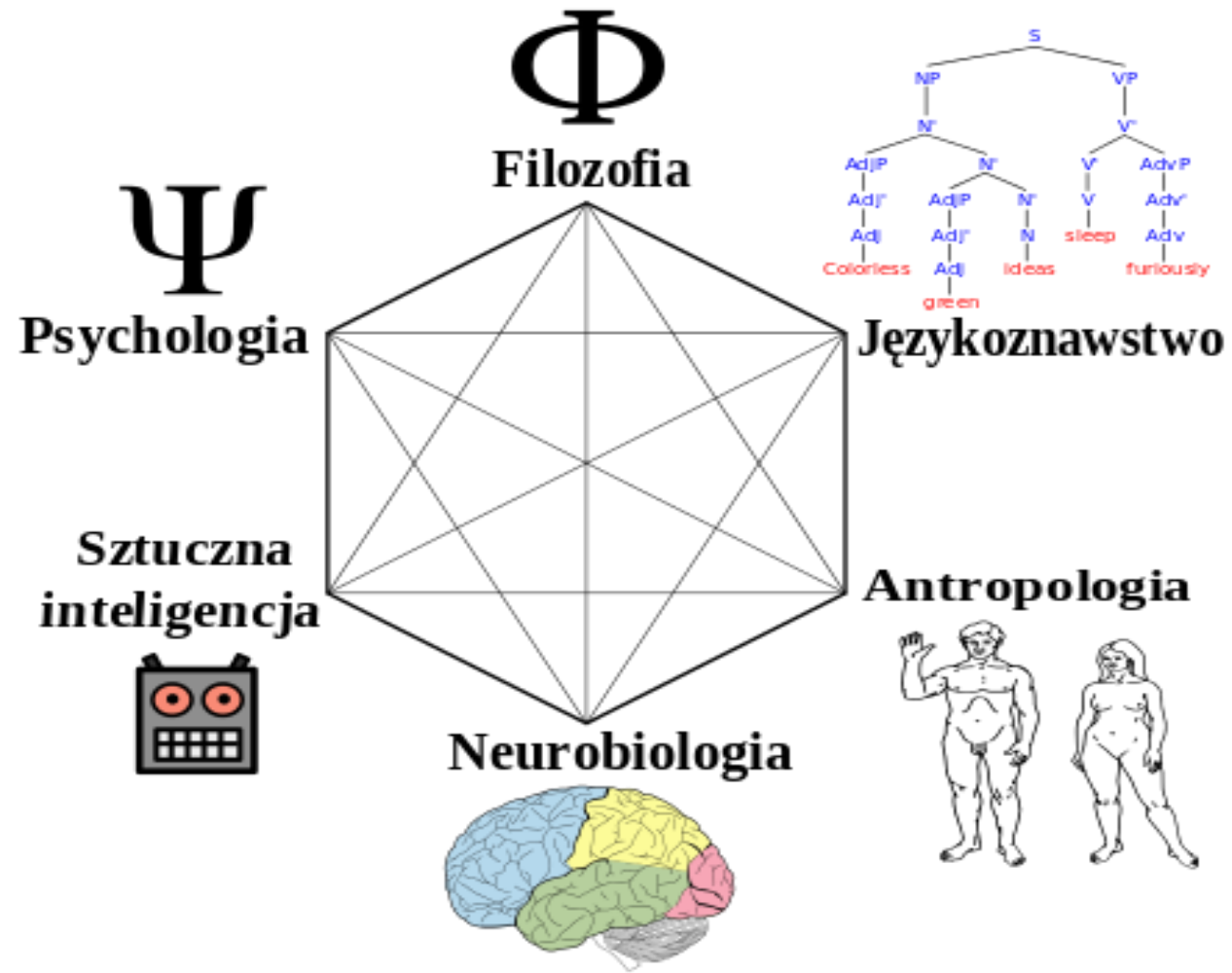
3) rozumie pojęcie socjolektu; rozpoznaje i określa jego funkcje komunikacyjne;

4) rozumie, co to jest tabu językowe; rozpoznaje jego obecność w wypowiedziach;

6) rozpoznaje i charakteryzuje styl indywidualny (dzieła literackiego, autora) oraz styl typowy (gatunku literackiego, prądu literackiego, epoki) i wykorzystuje tę wiedzę w interpretacji utworu literackiego;

Pytania do tekstu: W jaki sposób mówi? W jakim celu mówi?

Kognitywistyka

Przykładowe składniki decydujące o językowym obrazie świata

Zespół słów ujawniających stosunek użytkownika języka do najbliższej rzeczywistości, np. zwierząt.

W słownictwie dominują określenia negatywne, np. : *zły jak osa, chytrylis, głupi osioł, nie zachowuj się jak zwierzę, podstępna żmija, niezdarny jak słoń, pieskie życie.*

Język wyraźnie negatywnie określa zwierzęta i przeciwstawia je człowiekowi, demonstrując - poczucie wyższości; język ujawnia w ten sposób kulturowe uwarunkowania danej grupy, która nie szanuje zwierząt i ich praw.

Przykładowe składniki decydujące o językowym obrazie świata

Zespół słów ujawniających stosunek do ludów i cywilizacji
uznawanych za prymitywne.

Określenie drugiego człowieka *wandalem*, *jaskiniowcem*, *troglodytą*,
kacykiem ma wydźwięk negatywny.

Negatywne określanie innych cywilizacji promuje równocześnie cywilizację
europejską, sugerując jej wyższość.

Przykładowe składniki decydujące o językowym obrazie świata

Zespół słów ujawniający stosunek do innych narodów europejskich.

Określenia zawierające nazwy przedstawicieli innych narodowości ujawniają stosunek do tej narodowości, np.: Cygan - *kłamię*, Szkot jest *skąpy*, mówić z *angielską flegmą*, prusaki – *owady powodujące szkody*.

Słownictwo i związki wyrazowe wskazują na wyrażanie niechęci wobec tego, co obce, są wyrazem ksenofobii polegającej na podkreślaniu własnej wartości poprzez pomniejszanie lub ośmieszanie innych narodowości.

Przykładowe składniki decydujące o językowym obrazie świata

- Na podstawie powyższej analizy cech języka polskiego można stwierdzić, że jego użytkownicy:
- uważają ludzi za lepszych od zwierząt – prawo zwierząt do pozytywnego traktowania ujawnia się w kulturowym operowaniu kategoriami dobra i zła.
- język, którym się posługuje ta grupa użytkowników wskazuje, że preferują również cywilizację europejską, inne nacje uważają za mniej wartościowe,
- uważają, że polskość jest czymś wyjątkowym wśród narodowości europejskich.

Językowy obraz świata w interpretacji tekstu

- Miłość w liryce romantycznej (np. Adam Mickiewicz *Do M****, Juliusz Słowacki *Rozłączenie*) ukazywana jest w czterech podstawowych kategoriach implikowanych przez słownictwo i frazeologię.

Miłość jako:			
choroba	wojna	magia	szaleństwo
<u>chorować</u> z miłości	słynąć z <u>podbojów</u> miłosnych	<u>zauroczyć</u> kogoś	<u>odchodzić</u> od zmysłów, <u>postradać</u> zmysły

Ewa Horwath, *Teorie językoznawcze w szkolnej dydaktyce*, [w:] *Szkolna polonistyka zanurzona w języku*, red. Anna Janus-Sitarz i Ewa Nowak, Kraków 2014, s. 80.

DZIĘKUJĘ

